

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Masa' be-'erets ha-qedem

Deinard, Ephraim

Presburg, 643 [1882/1883]

מיללמוא תקעז

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11815](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11815)

היהודים או בשאלת החיים, הלא לא נגרע ערך שאלת ישוב א"י אשר גם היא שאלת היהודים ושאלת החיים, ועוד יתרה לה על כל שאלות אחרות אחרי אשר שאלת כל הלאום היא, לא שאלת היהודים בארץ ידועה. . . .
עתה טרם אכלה את דברי אודות מחסורי עמנו בארץ הקדושה, עלי להעיר את הקורא כי כל אשר השמעתי מהשערוריות הנעשות בארץ יהודה, לא על הכלל דברתי כי אם על הפרט. ואמנם רוב המון העם המה אנשים ישרים היודעים ומרגישים כי לא למלא תאות נפשם באו לשבת בארץ הזאת. ורק אמונתם החזקה באלהי ישראל ותורתו ואהבתם הגדולה לתנות על משואות ארץ אבותינו עוררו את רוחם לעזוב את ארץ מולדתם לחיות במצור ובמצוק ולסבול תלאות נוראות, לגור באהלי קדר אשר גם רפתי בקר באירופא כהיכלי מלך נגדם, וכל עושי רשעה בארץ המה רק ראשיהם ומנהליהם, אשר אם נסיר את על סבלם מעל צואר העם אז לא ישאר לנו על מי ועל מה להתאונן, ובכל לב ונפש עלינו לדאג בעדם להטיב מצבם החמרי והמוסרי; וכדבר בעתו מצאתי לנכון להעתיק בזה את המאמר אשר נתן על ידי ה' חיים יעקב בירושלים בעל הספר "מצב המלאכה בירושלים" אשר הבטחתיו להדפיסו, וז"ל:

זעקת אומללים*

כשנתים ימים עברו מהעת אשר הוצאתי לאור את מחברתי הקטנה "מצב המלאכה בירושלים ותקונו" ובהפצותי אור על דרכי ומעללי מאשרי עמנו ותהלכותם את הצאן האובדות הרועות על ידם אשר מגזם (?) יתחממו ומחלב חלבם ישתו לרויה. רבות עמלתי וכסף כאפר פזרתי למען השג מטרתי לחלק המחברת הזאת בין נדיבי עמנו באירופא למען יוכחו לדעת בשלמי הרעה הגדולה הזאת עלנו, (?) ויד מי המיטה אסון איום וגורא בזה על ראשנו אשר מנסבתו היינו כצאן לטבח יובל — מהעת ההיא שקמתי במכוני — אף כי לא הונה לי מעצבי ומרגזי — כי כבר למדתי דעת לחבליג על יגוני העז ולהביט בקר דוח על גלי התלאות אשר מצאתנו מאז עד היום, ורק השתשעתי (?) בהתקוה הנעימה כי עוד מעט ותגלה ערות האנשים האלה המפריעים כל דבר טוב בקהל רב ונדיבי עמנו יוכחו לדעת האמת והצדק עם מי ע"י המחברת הקטנה הזאת. עוד נסבה אחת הגדולה והרחיבה שמחת לבבי** ולהשתעשע בהתקוה כי מצבי ומצב בני גילי יורם

(* הקורא יסלח לי בלי ספק על אשר העתקתי את המאמר הזה עם כל השבושים כאשר יצאו מעט הכותב ה' חיים פרעם מ"ל מ"ע שערי ציון, כאשר סלחתי לו גם אני אף כי לעיני כתב את המאמר הזה. ולא העירותי את אזנו מפחדו מרעדאקטאר עברי בכלל ומפני הרעדאקטאר הנורא הזה בפרט.
(**) בלי ספק אבה להשמיע כי המקרה הגדול שמחת לבו, והגיון ישר בזה ימצא הקורא במליצותיו בכל הנע.

מעפר שפלותו הוא, ביאת האגענט למזכרת משה מונטיפיארי הי"ו האיש הזה
חשבתי על נכון, הלא איש איירופא הנהו ונפשו לא התנאלה בערמות
ומרמות כאלה אשר ההשכלה זרה להם (למי?) ולא טעמו ממנה אף בקצה
המטה. הכבוד המדומה רחקה (?) ממנו ותאות הבצע לא תעור עיניו (יען
יקח משכורתו לשנה מאתים פאונד) בלי תפונה, אמרתי, בלי תפונה יעמוד
לימין עניי עם עשוקי ורצוצי משפט על לא דבר. ורק משחתם בהם מום
בם כי געלה נפשם בלחם העצלות ויאהבו את העבודה והמלאכה
ובזעת אפים ימציאו טרפם לביתם. וכל איש אשר חונן במעט דעת
יודה כי רק לאלה השולחים במלאכה ידם ראויים המה לתמיכה האמנם
כי כמוני כרעי לא יכחישו כי נחוץ עוד גם לאלה אשר משאם ומתנם
בעולם האצילות — ר"ל התלמידים חכמים והכלי קדש כמובן — אולם
לבעלי עולם העשיה — ר"ל לעובדי אדמה ומלאכת יד — להם משפט הבכורה
וכל אשר מה לו בקדקרו יבין לדעת ההבדל בין הראשונים להאחרונים
הראשונים כל אשר יעזרו מנדיבי עמנו רק עזרה עוברת היא. וכל אשר
יוסיפו לחוש לעזרתם יעמרו המה על עמדם מבלי צעור אף צעד אחד
קדימה, ולא כן האחרונים אשר אם יעזרו עזרה תמידית היא. ובפרט
כי לא נדרש מתנת חנם (?), כדי מתנה על מנת להחזיר. וגם אתה
קורא יקר התוכל להכחיש כל אלה? או התפן במו? הנה הגדתי לך היום
דברים ברורים אשר כל איש נלבב יתן צדק למו — כדברים האלה שמתני
אל לבי והולכתי שולל גם ידעותי (?) הפנימיות ואמרתי האה! נושענו
נושענו, הנה זה יהיה לנו כמלאך מושיע וימשנו ממים רבים אשר באו עד
נפשנו. אפס! גם זיק התקוה האחרון אשר עוד טרם עומם בקרב לבבי ואם
רוח עזרה קטנה כי נשבה בו שב והיה ללהב אש אוכלה גם הוא נכבה
ועלה בתוהו ואבר כל עמלי הרב אשר עמלתי זה שתים עשרה שנה להטיב
מצבי ומצב בני גילי בירושלם ת"ו ירעתי מאד ידעתי כי תתפלאו בו קוראים
יקרים ותשתוממו אך נהפכתי פתאום, כי תחת אשר קייתי לישועה ואין
ותחת אשר תשתוקק לשמוע ממני בשורות מפליאות המבשרות אך טוב,
לא כן תשמענה אזניך? אך לא בי ירדתי האשם אם שגיתי במשפטי זה
אשר חרצתי כי כראות בן תמותה ראיתי אף אני, ולכן חטאתי מראש דבר
עד אחריתו — האיש הזה אשר אמרנו בצלו נחיה, רותם כסוס (sic)
אל מרכבותי (?) כבוד הרבנים ואל כל אשר יחפצו יטוהו, ועל פי מצותו
יכתוב אל ראשי הועד אשר כמוהו כמותם (??) ינקרו עיני האנשים הביוערים
להאמין בהם, ככל העולה על רוח הרבנים, וביחוד יסור למשמעת הר"ר
שמואל סלאנט אשר הוא רוח החיה באופני התנהגות עיה"ק ת"ו ואשר עשה
חווה עם דר' לעווי בן מעוק בית השר מונטיפיארי הי"ו להרום ולהחריב כל
דבר טוב ומועיל ולערוות עד היסוד גם שארית פלגת העיר הקדושה העומדת
עוד על תלה. ועתה יבין כל בן דעת ואיש נלבב כי הלא ראש פינס הוא

הועד הלונדוני, וראש הועד הוא ר' שמואל סלאנט, (sic) והוא הלא נודע למהרס
וכחריב כל דבר טוב ומועיל בע"ק כאין כמהו, כנודע לכל תושביה.
לא אנוס אם אומר כי הועד הזה נוסד על בלימה (sic) ורק להתעות
ולחולך שולל ישרי לב להריק אמתחות כספיהם אליהם. (sic) ולמטרה הזאת
שלחה (שלח?) איש אחד ישלימה (ירושלימה?) למען דעת כל באי עולם
כי עושים כמה לטובת תושביה. אולם נהפוך הוא, כי עי (ע"י) מלאכם זה
הפיצו עוד אבני נגף וצורי מכשול על דרך תשעת (?) ירושלם ויושבי
בה, אם אבוא לספר אף בקצרה כימפעלי האיש הנאמן (!?) (סימני השאלה
והקריאה כתובים באצבע הכותב הזה) גם אז תקצר היריעה מהכילם, ורק
אחת אספרה ואותה אני להקוראים הנבונים מנוה (?) ילמדו על השאר,
ורק מבשרי חזיתי זאת, ה' פינס כבואו אל הקודש הייתי אני ורעי הראשונים
אשר חלנו פניו להיות לנו לעזרה מטעם האמור למעלה, הצעתי לפניו אופנים
שונים איך להיטיב מצבינו, חמישים פפונד שטערלינג אמרתי לו עזו בידם
להביא לנו תשועה גדולה יען כי האכר הכורת עצי זית מכרם (?) למלאכה
יכרתם רק אחר שנשרו פרותיהם והמה לחים מאוד ולא יצליחו למלאכה רק
אחר שתי שנים אחרי אשר ייבשו היטיב, ומה יעשה העני אשר אין לו כסף
בצלחתו להכין עצים די העבודה למלאכה. הלא נמל עליו לשבת בחבוק
ידיים לגוע ברעב הוא ואנשי ביתו, ולכן נחויץ לקנות בעד חמישים פפונד
עצי זית להכין עבור בעלי חרושת המעשה וכל בעל מלאכה עת מחסור
יהיה לו בעצים יבוא ויקנה ממנו ואז יוכל כל לעבוד עבודתו באין מפריע
בידעו היטיב כי פת יש לו בסלו, אך מה אעשה אם כל בעלי חרשי עצי
זית לא יבואו לקנות מאתו וחמישים פפונד מה תהה (?) עליהם? שאלני
(?) ה' פינס, הלא גם אז לא תפסיד מאומה כי גם לשרפה תקח את
החמישים ל"ש עניתיו, עוד הצעה אחת הצעתי לפניו, והוא לפתוח בית
מסחר עצי זית בעירנו ת"ו וכל מלאכת עצי זית אשר יצאו מתח"י האוכנים
בעבודה הזאת פה אל הבית הזה יובא, וכל אנשי איירופא הכאים לתור את
הארץ יבואו אל הבית הזה לקנות כל אשר יישר בעיניהם, יען ידעו כי
לטובת עובדי עבודה הענים (?) כמה עושים על ההוצעות (?) האלה
הבטיח לי לעשות ככל אשר יהיה לאל ידו אולם אחרי אשר נתודע אל
מאשרי מתעי עמינו והמה הורהו (?) הדרך בה ילך והאורחות העקלקלות
אשר תדרוך כף רגלם במו מאז לאסון ציון ויושביה, ויתרועע עמהם ויהי
כאחר מהם — כל דבריו וכל הבטחותיו כמה מהבל יחד ורוח ישאם וכמוהו
כאין כמה. דחה אותנו מיום ליום ומחודש לחודש עד אשר בצקו רגלינו
ללכת אליו, ובאחרונה אמר אלינו; כי לא יכול לעשות עבורנו מאומה כי
לא זאת מטרת מלאכותו, ומלבד כי לא עוד לנו כי אם גם המיש עלינו
אסון נורא אשר לא נוכל להמיש צוארנו ממנו. אנוכי (?) בהתבונני כי אין
עזרתנו בו ותושיה נדחה ממנו בכל זאת לא אמרתי נואש, הלכתי אליו

בקשתיו כי ילך עמי להר"ר שמואל סלאנט להגיד הנסבה אשר תעצור בעד
עזרתנו, ויעתר אלי אחרי הפצרות רבות ואחרי אשר העתרתי עליו במילים
(?) והתחננתי על נפשי ונפשות רעי ענני כי לא יוכל להושיענו ברב או
במעט ואוכל לעשות כל אשר לאל ידי. האין זאת תשובה נכונה מציר הועד?
ואם לא מענה לשון הוא? ואם לא בהשכל ודעת דבר? כן בהיות ה"י
סאמועל מונטאגא מלונדון זה לא כביר בקשתיו כי ילך עמי אל הרש"ם
למען אשפוך מרי שיחי לפניהם (לפניו?) והמה יחרצו משפט האמת עם מי?
אך ה' פינס היודע כל תהלוכות הרבנים ועלילותיהם עצר בעדו ולא נתנוהו (?)
ללכת עמדי, גם זאת אחת מן התכונות הטובות אשר התלכדו בה' פינס,
הרש"ם אשר זה דרכו תמיד להראות טלפי טהרה בקש אותנו כי לא נודיע
ברבים כל אלה למען לא יתחלל שם שמים. אמנם כן אנכי ככל שלומי
אמוני ישראל לא אחפוץ בחילל (?) השם חלילה, אך הלא על ידכם אמרתי
— רק על ידכם וההולכים לרגלכם (?) יתחלל שם שמים ושם אה"ק, אנחנו
בתור בעלי עבודה אין לנו עסק בעניני הדת ועל ידינו לא תוכל הדת
להתעלה או להשפל, ואף אם חלילה אחד מאתנו יעשה דבר שלא כתורה
וכמצוה גם אז לא יעשה רושם בלבב הנאמנים לה' ולתורתו, והחרדים לדבר
ה' ולתורתו ישימו לבם אל כל זאת, אכן אם אחד מהרבנים יעשה עול הלא
אין לך חלול השם גדול מזה. ולמען הראותכם קוראים יקרים את מעללי
האיש הזה, הנני לספר באזניכם אשר קרה לי ולרעי. אחרי רואנו כי כשל
כה הסבל ואחרי הפצרות רבות במכתבים אל נדיבי עמנו באירופא לחוש
לעזרתנו והמה כפתן חרש אטמו אזנס משמוע לקול זעקתנו גמרנו אומר
להרפים המחברת הנז' אשר כבראי מוצק יראה הקורא מצבנו, את השקל
האחרון מצלחתנו שלמנו בעד ההרפסה ושלחנו איש אמונים לאירופא להפיצה
בישראל ולחלקה ביעקב ולעורר לבבם לחומלה עלינו וכמעט החלה ההצלחה
לשחק לפנינו כי נדיבים רבים הזילו זהב מכיסם ובאו על החתום לקבל
מאתנו מלאכת ידנו, וכאשר נודע היטיב את מעללי רבננו ומאשרנו לכן
הודענו גלוי כי כל איש אשר ידבנו לבו להרום תרומת כספו ישלח אל
הקונזול ממשלת ארצו היושב בירושלם ורבים כן עשו, והקונזולען בקבלם
כסף עבורנו בשמחת לב הודענו מיד ביום הראשון והכסף בא לידנו מיד
באין מגרעת, ורק השר ראטהשילד הפראנקפורטי שלח נדבתו 40 מארק
לאמסטראדאם כמנהגו תמיד והמה שלחו על שם הרש"ם, אז ידע הארי שורף
הזה להשתמש בשעת הכושר הזאת ולכלות חצי זעמו בנו ויתגולל ויתנפל
עלינו בעלילות שוא וכזב לאמר: כי בבית חרושת המעשה שלנו יעשו שתי
וערב וצלמי קרושי הנוצרים ולכן לא ראויים אנחנו לעזרה, חיש מהר כאשר
נודעתי מזה הלכתי בחמת רוחי אל הרש"ם בכיתי יללתי, התחננתי ואמרתי
אליו איך יחרוץ משפט קשה כזה על מאה נפשות עוללים ויונקי שדים,
אך הוא אטם אזנו משמוע זעקת דל וינער חצנו לאמר: כי אינו יודע אף

מה, ובמשאון כסה כל מפעליו וישלח את ר' יעקב ליב ראש הדקנים אל ב"ד הספרדים כי המה ישלחו אנשים לחפוש אם ימצאו דברים אשר המה נגד הדת. באשון לילה ואפלה באו אנשים זרים לביתי ויחפשו חפש מחופש והודות לאל לא מצאו מאומה ואשר חפצו הרש"ם וה' פינס כי ימצאין למען הכרית אוכל מפינו ומפי עוללנו וטפנו לא באה ולא נהייתה, בד"צ של הספרדים אחרי נוכח בר לבכי ואמון רוחי נתנו בידי תעודה לאות ולמוכרות (התעודה נרפסה על עלה מיוחד).

בין כה וכה שלח הרש"ם מכתבים לנדיבי עם באירופא להבזותנו בעיניהם ולתתנו (?) לשמצה, עפ"י פקודתו עמדו הפקוא"מ באמשטרם בעבי גבי מגיני משרתם כחומה בצורה נגד מפעלנו זה והשליכו אבני נגף לרוב על דרכנו, את השליח אשר שלחנו עם המחברת רדפוהו עד חרמה ויצו עליו במפגיע להניח משקתו זאת מיד, ואם לא! לא תדרוך כף רגליו על אדמת אשכנז, כי מצורתם פרושה על הארץ הזאת ואחינו התמימים יאמינו בדבריהם כבאורים ותומים, ובהרש"ם כן עשה הציר הלונדוני וישלח אל משלחיו לררוף את השליח ההוא ככל אשר יהיה לאל ידם — את הארבעים מארק מראטהשילר טמן הרש"ם בצלחתו מבלי הודיע אותנו, ורק כאשר נודענו ע"י השליח אחרי ירחים אחדים הלכנו אליו ויאמר: כן אמת הדבר! אך כתבתי כי לא אוכל להתערב בדברים כמו אלה, ולכן ימסרו את הכסף לאיש אחר או לחלקו אל מצוה אחרת, ואחרי עבור עוד ירחים אחדים קראנו הריש"ם מבהכ"נ בש"ק וישאל אותי אם קבלנו את הכסף אך אנוכי עניתיו כי הכסף הזה אינו מעלה ולא מוריד כי מה הוא 40 מארק לעומת הוצאותנו בין כה וכה ועמלנו נשאר מעל גם את שאריות כספנו אשר הוצאנו על המחברת והשליח לא הושב לידנו מובן מאליו הנוק הרב אשר הסבו לנו המקרים האלה כי מלבד אשר צרו צערנו מלכת קדימה בעבודתנו עוד נחויץ (?) לנו ללכת אחורנית, ועתה הננו ברעה גדולה, רעה אשר לא נדע שחרה, רעה אשר לא נוכל להמיש צוארנו ממנה, רעה אשר עזו ביחה להבריענו ארצה, רעה המובלת אותנו אל השחת והאבדון, רעה, הו! רעה אשר אין גדולה ממנה בתבל ארצה ועוללנו וטפנו המה לברות למלתעותיה באין מפליש ומציל. שברנו מאוד נורא ולא נעצור כח להלחם מול גלי הים הצרות והתלאות אשר ישטפו שטוף ועבור על ראשנו. ויד מי עשתה כל אלה? רק יד ר' שמואל סלאנט וה' פינס, כל התחבולות והערמות יעשו למען הראות כי הגביר מונטאנו שגה ברואה בשלחו לנו מכונה על פי הצעת ה' וואלירו הי"ו, ולמען הפיק זממם לא יבצר מהם לעשות כל האמצעים המובילים אל תכלית כבודם המדומה, אמנם כן לא לפלא הוא אם נראה עושק רש וגזל משפט, כי כזאת יקרוה (?) בכל עיר ועיר עם ומדינה אבל העושק הזה אך מידי אלה השואפים לבצע מעשקות (הגיון נעים) ואשר לחמם מזאת נתן למו, אולם מה נשתומם אם נראה כי גם גבירי עמנו

בלונדון אשר כסף תועפות למו והמתימרים להולכים לרוח העת החיה והחכמה להם לקו ותהשכלה למשקולת, ולבסוף נפלו בפח השגיאה הן המה חרצו משפט זה כביר. כי מפעלות השר הישיש מונטיפיארי, כי הבל הבל המה ואין בם מועיל.

אף כי לא בהשר האשם כ"א במשנהו דר. לעווי הסר למשמעת הרש"ם בנוגע לעניני אה"ק — והתפארו כי יסירו אבני הנגף מכל דרכי ציון האבלות וכל פעולתם יקלעו אל המטרה ואך נראה עתה לתמהון כל בר לבב כי מלבד אשר לא יועילו כ"א עוד יגרמו צער וגזק לאנשים חפים מפשע ונקיים מעון, כמה מכתבים כתבנו אליהם לשלם לנו מחיר הסחורות אשר לקחו מאתנו ואין קול ואין כסף, הן אלה המה קצות דרכי מאשרי עמנו והועד הלונדוני (?) וצירים, ועתה אחים יקרים ונכבדים! מי מחלל שם שמים אנחנו או הרש"ם? אנחנו או פינס? אנו או הועד הלונדוני? אם על ידינו יתחלל שם שמים או ע"י הפקוא"מ באמשטרדם? הן נודע פה כי כסף כאפר יפזרו מדי שנה בשנה ולמי? ועל מי? ועל מה? רק אל אלה אשר כסף תועפות למו ועל דברים אשר אינם שויים (?) בנוק העת להשקיף (?) עליהם היש לך הלול השם גדול יותר מזה? ועתה אתם ידידים יקרים חובבי ציון, הנה קרענו לפניכם סגור לכבנו והראנו לכם את כל המוצאות אותנו במועצות ורעת (?) ובכך החובה עליכם ועל כל איש אשר עוד זיק אהבת אה"ק עוד לא נכבד (נכבה) מקרב לבבו להודיע גלוי כל דברינו אלה ברבים ומצוה לפרסם את החנפים ואולי נושע וגם עוד אנשים כמונו ישיגו עזר וישע, ואז נחללכם בקול רם ונהודוכם סלה.

המכתב הזה אשר יצא מעט איש אחד מהמון דלת עם הארץ יפיץ אור על ענינים רבים אשר לא יאמן כי יספרו באזני איש ישראל יושב איירופא, ובכל זאת המה כנים ונאמנים בלי כל ספק. ושרידי בני ציון הישרים בלבותם רואים יום יום טובות כאלה מרבנינו ושרינו, ושמים יד על פה מפחד פן יעלו על המוקד בלהב פי השרפים וחיות הקדש. או אולי יען כבר נחלשו עורקי חושיהם למראה טובות כאלה יום יום עד כי חסר להם כח הרגש. ובכן יביטו על כל אלה ברוח שוקטה. אבל האיש הבא מחדש ישתומם ויתפלץ למראה כוזרות כאלה. רבני ירושלים יורו לעם תהפוכות ומציון תצא תורה וידיה על ראשה. ור' משה מונטיפיורי רחוק ממשה בן עמרם בצדקתו¹) כמרחק הזמן ביניהם. ורחוק הוא מהכמת בן מנחם²) עוד יותר מרחק ירושלים מברלין ורק דבר אחד קרוב לאמת הוא כי כל מליצות החוזים והמטיפים וכל שירי המטוררים אשר שרו לכבודו שקר הוא, והעד היותר גדול ונאמן ככלם הוא את אשר ראינו כולנו בעינינו במשך שנה וחצי למיום הקיפה הזעקה את כל ארצות רוסיא ובכל קצוי תבל

1—2) אדם הבין בשיריו.

התעוררו יהודים ונוצרים להושיע להאמללים גולי רוסיא. ומה עשה מונטיפיורי?
הלא זה האיש אשר השתדל לטובת אה"ק כל ימיו — לפי דבריו ודברי
מעריציו — ועתה בעת נכונה כזאת אשר עליו היה להראות בה מעשיו בפועל
נרדם ויישן כגבור לא יוכל להושיע. ולוא אבה לעשות טוב לישראל באמת
כי עתה יצא בעטו ובאמתחתו להראות כי אמנם גורל ישראל נגע עד לבו.
הלא הוא אשר כל ימיו לא אבה להמנות בין חברי החבורה כ"ח ולא אצל
לה מכספו מעולם יען ראשיה לא היו יראי אלהים כמהו. ומה עשה הוא
בצדקתו ויראת אלהיו? הן אָו בהוסד החברה כ"ח הלא היה הוא הראשון
אשר התנגד לה בכל כחו יען השב כי ביסוד החברה הזאת יגרע מכבודו
בהיותו ראש לחברת "אגודת אחים" בלאנדאן. ומדוע לא עשה כזאת כעת,
בעת אשר ראה עת נכונה לו להתנגד לה? אחרי אשר אלפי מחאות ככל
קצות הארץ נשלחו אל הועד בפארזו לבל ישלח את הגולים לאמעריקא.
ולוא נגע הדבר אל לבו כי עתה התנדב איזה אלפים שקלי זהב לייסד
הקולוניא הראשונה באה"ק. ואולי הצליח לו גם להטות לב הנוצרים הישרים
אשר עמדו בראש הועד "מענשען הויז" לשלח את הגולים לאה"ק ואו לא
הרהיבו עוד גם עשירי ישראל בלאנדאן להתיצב כצר נגד ישוב א"י.
ויען כי כזאת לא עשה — אף כי אדע כי רבים עוררוהו ובקשוהו כי יקום
משנתו — אות הוא כי רק כבוד ולא צדק ירדוף כל ימי חייו. ולמען חזק
עוד את דברי באותות נאמנים, אשמיע לאלה אשר לא ידעו או לא אבו
לדעת כי מונטיפיורי שר האוצרות בנסעו לארץ הקדושה בלי כל סבה
הכרחית רק לראות ולהראות, לקח מאוצר הועד "אגודת אחים" שבע מאות
ליטרא שטערלינג להוצאות הדרך ובהשבון ההוצאות הראה להועד כי נתן
על השבוננו מאה ליטרא שטערלינג על יד פחת ירושלים לטובת תעלת
המים אשר אמר לייסד יען כי הדבר הזה נחוץ הוא מאד. וע"כ התיר לעצמו
לתת מכסף אוצר הועד מבלי שאול את פיו ראשונה*) חנה כי כן לא יפלא
עוד אם גם הרבנים והממונים שומרי חומת ציון ועבדי מונטיפיורי אם גם
המה אוהבים לקחת. . . ומורים היתר לעצמם. אשר על כן כל היום רק
חמס ושוד נשמע בחוצות ירושלים עד אשר תעוה כל און משמוע.
ומונטיפיורי לא לבד כי לא הביא כל תועלת במסעותיו שבע פעמים לאה"ק,
כי אם עוד הרבה השערוריות. כי בהיות השר ר"ש מונטאגו באה"ק ובחפצו
לעשות טוב לאמללי ציון חנה עמדו עבדי מונטיפיורי לשמן על דרכו בידעם
כי יש להם על מי שיסמוכו. וחברת כ"ח אשר ראתה כי לא טוב להתחרות
את הקדושים ותבן לה כי לא תעשינה ידיה תושיה ע"כ נערה כפה מכל וכל.
ואף גם עתה אחרי ראותה כי המונים המונים מכני ישראל יושבי רוסיא יעמלו
בכל עז להתיישב על אדמת הקדש, חנה לא תתן עוד אמון בהם מפחדה

(*) בס' שם עולם ומשה וירושלים.

פן יתאחרו הגרים הבאים מחדש את הנבלים היושבים שם מאז ומקדם, ואז תגדלנה עוד השערוריות. ואמנם מחוג מבטה, וביחוד יען כי לא תרע את אחינו ברוסיא יוכל להיות כי תצדק במעשיה בעיניה. כי לוא ידעה עד כמה נמאסו הבטלנים ומחרחרי הריב הממונים והקדושים בעיני בני רוסיא ועד כמה ישתדלו הגרים הגולים להתרחק מהם ומהמונם כי עתה לא עמדה מנגד בלי כל ספק. ואולי עזרה עוד על ידנו ועוד זאת נחויז היה לה לדעת כי כל אלה המתאמצים כעת לבנות קולוניות ולקומם הריסות ארץ אבותם המה כלם אנשים צעירים לימים מבני דור החדש מלאי כח עלומים, הנכונים לעבוד עבודה פרך בבית ובשדה וכל עמל ותלאה לא יעצרו כח להניאם מחפצם. ואנשים כאלה יברחו כמטחוי קשת מאת הבטלנים באה"ק. אך גם זאת מוסכם ומקובל בפי כל הגולים, כי נכונים המה לקבל באגודתם את אלה מבני ציון הישרים בלבותם אשר יאבו לצאת מאפטרופסות הרבנים והממונים ולהתאחד אתם למען הגדיל מספר אנשים מועילים לחברת המדינה ולגרוע מספר הבטלנים המחכים אל המן אשר ירד להם מן השמים כי על כן בזאת הטאה החברה כ"ח חטאת לא נוכל כפרה כי לא שלחה אנשים להתייעץ את חכמי ישראל ברוסיא או עליה היה לדרוש אנשים מקרבנו לבוא לפארז, למען תשמע חות דעתנו והיא לא כן עשתה לדאבון לבנו. החברה ראתה איזה אנשים מהמון דלת עם הארץ אשר ברחו מרוסיא ויתישבו בפארז והאנשים האלה אמנם פרועים לשמצה מאד ומהם שפטה על כל המון בית ישראל ברוסיא כי על כן חשבה למותר לבוא בברית את אנשים כאלה ותחשוב זאת לה לצדקה כי תשלחם לאמעריקא ואיך שיהיה הלא ימצאו לחמם גם שמה ואף אם לא ימצאו הלא לא היא ילדה את כל העם הזה כי תשאחו בחיקה ולדאוג למענו לעולם. אפס קץ הדבר הראה לה לדעת כי טעתה בחשבונה ועושה הישרה. מכל המון הגולים נמצאו רק איזה אנשים מתלמידי האוניווערזיטאט אשר היתה להם איזה מטרה בנסעם לאמעריקא. ורבים ככלם היו מהמון עם הארץ אשר קאה אותם הארץ. וכמעט לא נשמע בכל מלוא רוחב ארצנו כי נסע איזה איש נכבד לאמעריקא, תחת אשר הנוסעים לאה"ק היו רבים ככלם אנשים ישרים ונכבדים, בהם משכילים ונכונים עשירים ונכבדי קריות. והאות הזה טוב הוא כאלפי מחאות אשר נשלחו אל הועד לחכ"ח בפארז כי אין איש נכבד אשר הלך בעצתם לאמעריקא. והחברה בראותה כי נגרע כבודה בעיני כל ישרי לב ברוסיא עשתה כל אשר בכחה להתנגד לנו ותשלח ציריה, והמה עשו מעשים אשר לא יעשו למרות עיני כל העם וקארל נעמטער היה הרוח בכל אופני הנהגת החברה. ובוה הראתה לנו לדעת כי כבהמות נחשבנו בעיניה. ואני בתוך עמי אנכי יושב ויורע מחשבותם, צר לי מאד להשמיע באזני בני החברה כי את כל האנשים הישרים ברוסיא האוהבים עמם באמת, הקימותם לאויבים לכם תחת אשר שמכם היה לברכה כפיהם עד היום ומה בצע לכם אם תמשכו אחריכם עוד

איזה מאות אנשים קלי הדעת אשר ילכו למות מעצר רעה ויגון באנמי
מיסיספא ובזאת תראו לנו מי ומה אתם לישראל. אפס עד אשר תצלחו
להביא את כלנו לאמעריקא מהרו והביאו למיצער את כל הגולים הנמצאים
כעת בבאר ארדי לאמעריקא ותנו להם אחוות שרה וכרם כאשר הבטיחו
רבים מבני חברתכם והועדים משם, לבל יתגוללו עטופי רעב בראש כל
חוצות ואז אולי תוכלו להתפאר כי גדולות עשיתם. אבל עד העת ההיא
אשר תמצא ידכם לעשות זאת, הנה ימותו כלם ברעב בחוצות בראדי ורבים
ישולחו על הוצאות ממשלת עסטרייך לשוב לרוסיא. ובלי ספק ימותו אח"כ
ברעב גם ברוסיא מבלי כל מעשה ועבודה. ודמי אלפי האמללים האלה אשר
הלכו אחריכם כשור אל טבח על ראשכם יהולו. זאת תהיה אחרית פעלתכם
זכרון לדור אחרון.

נמיתי מעט מן הכסלה אשר סלתי לי במשך ספור מסעותי יען לא
יכלתי לעבור בשתיקה מן השאלה הגדולה הזאת אשר רוב סופרינו מתעסקים
בה כעת ואחרי אשר רק איזה נער היושב בין התנור והכירים אשר לא ידע
בין ימינו לשמאלו מתנגד לשוב א"י אף כי מוציא הוא לאור מ"ע לישראל
אפס אחרי אשר אין קוראים לו והמו"ל עצמו איננו יודע מפני מה יתנגד
אל הרעיון הגדול הזה ע"כ בצדק נוכל לאמר כי כל סופרי ישראל בלי
הבדל וכל בית ישראל בכלל הנם חפצים באה"ק בכל לב ונפש. ואף רוב
אלה אשר כבר הלכו לאמעריקא יתנחמו כעת על מעשיהם ובפה מלא
ישמיעו כי אם יראו אחרית ותקוה אל הרעיון הקדוש הזה אם אך יחל לצאת
לפעלות אדם אז נכונים הנה כלם לשוב מאמעריקא לאה"ק. אפס בענין אחד
אינני מסכים עם רבים מסופרינו היושבים בחררי ביתם וחולמים חלומות
אורות אה"ק אשר אין להם כל מושג ממנה ואף אם נבוא לכתוב אורות
אחת מארצות אירופא גם אז לא יתכן לצייר מושג נכון מן הארץ אשר לא
ראינוה בעינינו, אף כי קוראים אנחנו מ"ע שונים יום ויום ולפי מחשבתנו
הננו יודעים מכל הנעשה שמה; ומה גם כארץ הקדושה אשר עד היום אין
לנו כימנה מ"ע אשר יתאר לנו תהלוכותיה וסדרי חייה וישיבה וכל הנוגע
אליה. ובכל זאת המה יושבים ודורשים ועושים בה סדרים לפי חזון לבם,
ועוד לא ראיתי אחד מהם אשר התעורר לא לבר ללכת לראות את הארץ
ההיא אף לא אחד מהם התעורר לשאול את השאלה הטבעית, אך נוכל
לשפוט על דבר אשר לא ראינו בעינינו וכמעט אשר לא שמענו ממנו?
כי מלבד השוד והחמס אשר שמעו תמיד כי כזאת וכזאת יעשה בירושלים
מידי חרשי משחית, לא שמעו מאומה, אשר ע"כ מצאתי לי לחובה להשמיע
את דעתי בענין הנכבד הזה, אחרי אשר אני ראיתי את הארץ הזאת בעיני,
וגם את כל ארצות אירופא ראיתי. כי ע"כ תוכל דעתי לדבריע בזה נגד
דעת המון הסופרים החזונים רק חזון לבם ואחרי אשר האיש אשר תר רק
אחת הארצות אשר בה מושב בני ישראל, לא יוכל עוד לשפוט על היהודים

בכלל המפורזים בכל ארצות תכל ואשר בכל ארצות מושבותיהם החזיקו
בסדרי חיי העמים שכניהם; אחת היא על כן אמרתי נקל הדבר כי יחלו
אחינו ללכת לאה"ק לקנות אדמה ולייסד בתי חרשת המעשה וברבות הימים
ידע כל איש מצוק וכר נפש אשר לא תשא אותו ארץ מולדתו כי יוכל
למצוא מנוח על אדמת אבותיו ואיש לא יהן להראות לו לרגעים את הדלת
והמזוזה כי זר הוא. ובזאת אין כל ספק כי נחיה שם בשלוח והשקט את
כל העמים בני שם שכנינו אשר יבינו כי האנטיזעמיטיוס אשר התחוללה
באיירופא בשצף קצף לא רק נגד היהודים לבד כוננה כי אם גם נגד כל
בני שם בכלל. ולוא הצליח לצוררינו כיום להשמיד את כל היהודים מקרבם;
כי עתה לא הסתפקו עוד בזאת, ובלי כל ספק כבר החלו לדרוש ברבים כי
בא מועד לחדש את ימי נוסעי הצלב להשמיד את בני שם גם בארצות
המזרח. אשר על כן נחזין לנו לשום עין על דרכנו מראש לבל תבואנו
שואת פתאום, ולהאוג כי גם לימים יוצרו לא נחיה כיתומים עזובים בלי כל
אה ומודע. הן רואים אנהנו כי במשך קרוב לשני אלפים שנה הננו נעים
ונדים בין הנוצרים וכמעט לא עבר רגע בלי פגע במשך הזמן הגדול והנורא
הזה. ואם תעו אבותינו לחשוב כי רק מקנאת הרת רדפנו כל היום כי על
כן אם ההשכלה תתפשט בין הנוצרים כי אז בטח יונה גם לנו, אבל הנסיון
הכר הורנו לדעת כי טעו בחשבונם. והשאלה הלאומית אשר החלה להתחולל
ברעם ורעש בשנים האחרונות בין כל גויי איירופא תרדפנו באף עוד יותר
מקנאת הרת. וכי יודע איזה שאלות חדשות תִּקְלָנָה עוד בין עמי איירופא
אשר בכל אחת כהנה היה ויהיה היהודי תמיד השנה לעולה. כי על כן עלינו
להתאמץ לשום קץ למצבנו הנורא בפעם אחת. וכל עוד אשר לא נתאחר
את בני שם בארצות הקדם ולא נורה להם את הדרך ילכו בה למען יבינו
עד היכן מגיעה מטרת האנטיזימיטיזמוס בכלל, לא נגיע גם
אנהנו למטרתנו. וזאת לדעת כי הערביים בכלל אף כי עם לא למד הוא
אכן מטבעו הוא עם הכם ונבון מאין כמהו בכל עמי איירופא ולב להם לדעת
את אשר נטל עליהם לעשות. . . . ואם איזה נבלים מקרבנו אשר יתאמצו
להוליך את עם ה' תועה ביערי קאנאדא וטעקסאס יהלכו עלינו אמים למען
נרא מחמת הערביים; אבל כמה רק הנת נפשם ידברו, תחת אשר מעולם
לא ראו את הערבי גם בחלום הלילה. וכל חפצם הוא רק לזרותנו עוד
בארצות למען נתבולל בנוים כאשר ראינו בעיננו כי בני חברה שלימה אחת
מאדעססא אשר התחברה לאנודה אחת ללכת לאמעריקא, קבלו על נפשם
להשליך מעליהם את עול היחדות מכל וכל בבואם לארץ הקדשה, כאשר
השמיעו באוני איזה מראשיה. וזאת היתה הסבה כי החברה הזאת מצאה הן
בעיני הועדים באירופא ואמעריקא ויעזרו לה בעשרים אלף מארק ביחוד וגם
קולוניא מיוחדת יסרו למענה. אכן אנהנו מהערביים לא נרא כי מעולם לא
נגעו בנו לרעה. ודברי הימים לבני עמנו עומדים כעדים חיים ונאמנים לפנינו

כי אך הבל יפצה פי אלה מקאצאציי בני ישראל אשר לא השכילו לדברי ימינו ותורת ישראל לא ידעו. הן אם נביט לאחור על ימי שבת ישראל בין הערביים בספרד, הלא נראה כי חיו שמה בנאון שלות השקט ופקודות גבוהות נשאו על שכמם. אפס כאשר באו השפנים והורישו את הערביים או בא הקץ גם לשלות ישראל. ואם קרו איזה רדיפות לישראל בפרס וכאראקא הן למדו הכחמדים את התורה הזאת מהנוצרים. אפס אם יחלו היהודים להרניש את הרוח הלאמי או ישתדלו להתקרב אל בני שם בכל עניני הנהגת המדינה והערביים יבינו בלי כל ספק להוקיר את כשרונותנו ואז רק אז יונח לישראל גם בארצות הנוצרים כי אם ידעו הנוצרים כי יש קרוב ומודע לישראל בארץ הקדם, וכל עושה לו רעה נגע באחד מאברי משפחת בני שם הגדולה ורכבירה בכמותה ואיכותה; אז לא יהינו להתנפל על ישראל כזאבי ערבות על שה נאלמה. ובין מה זכה נתאמץ להתחמק מעט מעט מארצות איירופא לארצות המזרח עד אשר נתאסף להיות גוי אחד בארץ על אף בני אשכנז וצרפת מאמיני דת משה (בן מנחם).

הדברים האלה דברתי כבר גם בהיותי בארץ הקדושה, אפס כל עוד אשר לא קבו בני ישראל נכת בלתי סרה בארצות אויביו. הביטו עלי כעל איש חווה חיונות הבל. יען לא לאיש שפל ונכה רוח להטות און קשבת לדברים כאלה אשר מעולם לא עלו על לבו. אכן אחרי אשר התנפלו עליהם שכניהם כחיתו טרף וישמו את נויהם, ראו כי לא כסף וזהב, אף לא השכלת איירופא יצילום מכף שופיהם. ועוד יותר אחרי רואם כי גם באשכנז ואונגרו החלו הנוצרים לרדוף באף את ישראל בעוד אשר שם השבו כי בטוחים המה משואת פתאום וכל יד חכסים לא תשיגם. עתה רק עתה נוכחו רבם כי אין תקוה עוד לישראל באירופא כי על בן מצאו הסופרים הנאמנים לעמם אזנים קשובות בין העם. ורוח הלאמי החל לצאת מיחבואו אשר התחבא בסתר לב העם הזה זה כאלף ושמונה מאות שנה להולכים לארץ אבותיהם. ואך הבל יהמיון אלה האומרים כי נחוץ לנו לחלק בין הרוח הלאמי או ישוב א"י לבין תנועת היציאה. הן הנסיון הורנו כי בארצות אשר בני ישראל יושבים שלאנן ושקט שמה לא התעוררו לרעיון ישוב א"י ולא יתעוררו לעולם. ועינינו הרואות כי רק ברוסיא ורומעניען נולד הרעיון הזה והם המה העוזבים את ארצם והולכים לארץ הקדושה. ורק עתה יוכל להיות כי גם בני המאגיארים מאמיני תורת משה יתעוררו לעשות דבר מה בפועל לטובת ישוב א"י אחרי אשר גם המה נסו לשתות את כוס התרעלה אשר הגיש להם איסטאציו ומלאכיו עדת היחפים, בעוד אשר במשך כל העת אשר לא נגעה הרעה עד נפשם עמדו מנגד כשועלים בפרצות ואיד יהודה ברוסיא לא תרך את לבם הקשה. עד כי לא ידעו הכלם לדרוש נא את מימשלתם לסגור שערי ארצם בעד גולי רוסיא. אכן עתה יוכל להיות כי אחים לצרה יולדו לנו ובצרת רבים הזאת נמצא חצי נחמה. . . . והברי הימים לישראל יורנו

כי גם ממצרים אשר עבדו בהם כבבהמות שדה לא חפצו לצאת לולא גרשום המצרים מארצם. כי נעים היה להם ללחך עפר רגלי שונאיהם אשר השליכו להם פתותי לחם תחת השלחן בעמור על רגלם ולחיות חיי עם ככל האדם בכח ידיו ובכשרונותיו. כן היה במצרים וכן היה בימי עלות זרבבל ובלי ספק כן יהיה גם עתה. ואולי עוד יבואו ימים לישראל אשר יברכו ממרחק את עדת היחפים על אשר הורו להם את הדרך לארץ אבותיהם. אחת היא על כן אמרתי כי כל עוד אשר לא תמו היחפים מן הארץ עוד לא אבדה תקות ישראל מלשוב לקדמותו. . . .

סביבות ירושלים

אחרי אשר תרנו את כל מוצאי ומובאי ירושלים אשר אחשוב למותר להזכיר כל מקום בפרט יען כבר ידועים המה בכל ספרי הנוסעים אשר קדמוני, עמדנו הכן לנסוע לחברון עיר קברות אבותינו הקדושים. שברנו לנו חמורים לרכוב ובאחד הימים בשעה האחת עשרה בבקר שמנו לדרך פעמינו ועוד איש משכיל יליד רוסיא נלוה אלינו ונצא את פני העיר דרך שער יפו ונרד מן ההר ונעבור לפני פתח הבית אשר בנה השר ר"מ מונטיפיורי בכסף הנדיב ר' יהודה טורא ז"ל מנוי ארלעאנס. ומה השתוממתי בראותי כי החון הרב והעצום אשר הניח אחריו הנדיב הנזכר אכל הבית האחד הזה אשר מחירו עלה לא יותר משלשים אלף ר"כ. הבית הזה עומד ושופח על פני יקירי ירושלים ונקיון כפיהם. . . . ואחרי כל אלה מי יהנה מן הבית הזה אם לא חבר המשחיתים הנותנים ירושלים לחרם וערי קדשנו לזועה. ראיתי ונוכחתי לדאבון לבי כי לא גדולים ולא נוראים מעשי החסד אשר עשה משה (מונטיפיורי) לאחינו יושבי ציון. כי לקחת כסף זרים אשר נתן על ידו לעשות בו איזה דבר טוב ומועיל ולהשליכו על פני חוץ, זאת מצאה גם יד איש פשוט אשר לא זכה לשם גדול כמהו בעד רוב חסדיו. ולולא פחדתי מן הסופרים נערי בני ישראל (ומהם גם נערים בני שבעים שנה) אשר הרימוהו אל על מרום מראשון עד כי האחד מסופרינו דמהו למשה בן עמרם, והשני חשבהו לבן אלהים, וכמעט אין ספר בספרות ישראל במשך יותר משלשים שנה למיום היה בוילנא בשנת תר"ו ואחרי כן, אשר לא ישרו לו משוררנו שירי תהלה. מליצנו המתארים לנו נעם האביב עם כל חמורותיו בישבם אחרי התנור והכירים ועורם נקפא מקרה, כתבו עליו מליצות רמות ונשגבות וחזיונות הבל, וחזינו חזו משאות שוא ומדוחים עד כי באמת יקץ האיש אשר יאמר לקרוע את המסוה מעל פניו. ולולא יראתי מהמונם כי עתה אמרתי כי גם ברוסיא מאראקא ורומעניען עשה רב טוב לבית ישראל כאשר עשה בארץ הקדושה. ובעמדי אצל הבית "משכנות יעקב" אמרתי אלה המה שריך וראשך ישראל החפצים לעשות להם "שם עולם" טוב מבנים ומבנות. . . . בדאבון לב עזבנו את המקום הזה ונסע לדרכנו. הם